

Управління культури Волинської облдержадміністрації
Волинський краєзнавчий музей
Волинське обласне товариство краєзнавців
Волинський обласний державний архів
Волинський обласний осередок Національної
спілки майстрів народного мистецтва України

Минуле і сучасне Волині й Полісся: народна культура - шлях до себе

*На пошану Олексія Федоровича Ошуркевича
з нагоди 70-річчя від дня народження*

Випуск 11

**Матеріали Волинської обласної
науково-етнографічної конференції,
10-11 квітня 2003 року, м.Луцьк**

Збірник наукових праць

Луцьк, 2003

- С. 68-71.
20. Будзан А. Художні вироби з бісеру // 1976. - № 1. - С. 80-85; Бутник-Сіверський Б.С. Народні пояси XVIII - поч. XIX ст. // 1985. - № 1. - С. 30-33; Литвинець Є.М. Народні прикраси з бісеру // 1986. - № 6. - С. 70-74; Миронов В.В. Розвиток народного одягу українського Полісся за радянського часу // 1974. - № 3. - С. 47-54; Його жс. Народний одяг як відображення соціально-етнічних процесів // 1975. - № 3. - С. 71-77; Орел Л. Традиційний національний одяг українців у дзеркалі народної пісні // 1996. - № 2-3. - С. 64-75; Пономар Л.Г. Походження назв українського народного одягу на Поліссі // 1989. - № 5. - С. 33-41; Прилико Я. Класифікація народних головних уборів // 1970. - № 5. - С. 27-37; Його жс. Український народний одяг як джерело вивчення етнічної історії // НТЕ. - 1971. - № 5. - С. 10-19; Стельмищук Г. Поліські жіночі головні убори // 1982. - № 4. - С. 53-56; Тишкевич Р. Поліська намітка // 1992. - № 2. - С. 62-68.
21. Здоровега Н., Матейко К. Краса народного вбрання // 1970. № 1. - С. 30-39; Косенкова Н. Виставка "Народний одяг України кінця XIX - початку XX ст." // НТЕ. - 1984. - № 1. - С. 93-94; Лазарева Т. Виставка українського народного костюма // 1985. - № 6. - С. 94.
22. Артюх Л. Обрядовий хліб у символіці культурно-побутової спільності народів // 1976. - № 5. - С. 33-37; Борисенко В. Форми побутування весільного короваю // 1981. - № 5. - С. 37-44.
23. Бичко З. Українські народні назви дорожніх пристосувань // 1987. - № 3. - С. 72-74; Приходько М. Сухопутний транспорт на Україні // 1975. - № 5. - С. 63-66; Стрішенець М.М. Греблебудування на Україні у XVI-XVII ст. // 1980. - № 4. - С. 42-45.
24. Борисенко В. Локальні особливості дівчачого вечора у традиційному українському весіллі // 1984. - № 4. - С. 42-46; Кухарьонук Т., Російська З. Родильна обрядовість на Поліссі // 1985. - № 6. - С. 45-48; Лупій Т. Обрядовий рушник і міфологічна картина світу // 2000. - № 5-6. - С. 104-109; Покальчук В. Обряд поховання дівчини на Волині // 1972. - № 1. - С. 107-109; Романюк П. Зооморфні мотиви у традиційному поліському весіллі // 1986. - № 3. - С. 32-37; Топарков А., Азапкина Т. Давній український обряд і пов'язана з ним пісня // 1989. - № 4. - С. 8-13; Ульяновська С. Магічні елементи поліського поховального ритуалу // 1992. - № 2. - С. 69-74.
25. Моїсенко В. Про дохристиянські божества і символічно-магічні кліше в поліських замовляннях // НТЕ. - 1992. - № 2. - С. 43-49; Федорів О. Народна метеорологія українців Полісся // 1984. - № 6. - С. 52-55.

Валентина НАДОЛЬСЬКА (Луцьк)

ЕТНОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ НА СТОРІНКАХ „ЛІТОПISУ ВОЛИНИ”

У розв'язанні важливого наукового завдання фіксації та дослідження окремих компонентів традиційно-побутової культури українців велику роль відіграли наукові інституції діаспори. Для вивчення Великої Волині таким став створений в 1951 р. у Вінніпезі Інститут дослідів Волині. Його чільним завданням визначено служіння українській справі та збереження всіх тих цінностей, що у спадщину передала наша історія.¹

На сторінках започаткованого Інститутом часопису „Літопис Волині” серед інших питань увага приділялась й етнографічній проблематиці. Знаходимо тут як розвідки наукового характеру, так і детальні спогади про звичаї і традиції, які побутували в краї в першій половині XX століття.

Тематика етнографічних публікацій журналу охоплює низку аспектів. Серед них – з'ясування регіональних особливостей матеріальної культури населення Волині. Так автор ґрунтовної статті „Причілкові прикраси волинських хат, тризуб і блискавка Перуна”,² дехто Ю.П., звертається до аналізу декоративного елементу селянського житла і окремих господарських будівель. Подорожуючи в 1930-39 рр. по селах центральної Волині (повіті Рівненський, Здолбунівський, Дубнівський, Крем'янецький), він оглянув більше 200 будинків з чотирикопаними і двокопаними стріхами. Зрідка причілки останніх в місцях схрещення дошок були прикрашені зооморфними зображеннями (гусячі або гадючі голови одна проти одної, кінські голови, роги тура). Автор робить обґрунтований висновок про запозиченість такої форми декорування. Абсолютна більшість прикрас була виконана у вигляді різних комбінацій стрілки (як правило стрілки звернені вгору, найбільш поширений тип – стрілка з яйцеватим поширенням при кінці, нижче якого видно кінець стріли із перами). Порівняння причілкових прикрас волинських хат із тризубами, які дійшли до нас на монетах князівської доби та блискавками на різноманітних зображеннях Зевса (Перуна), дозволили досліднику дійти цікавого висновку: „причілки становлять одно з тризубом і означають блискавку”. Думку автора підтвердили й слова старожилів – „кажуть хоронити від грому”.

У цьому ж числі „Літопису” в рубриці „Різне” знаходимо коротку інформацію про давній український звичай встановлення природорожніх хрестів.³ На Староколячківщині вони мали довжину 7, ширину – 3 аршина. Заміжні жінки, які хотіли мати дитину, вішали на таких хрестах запаски, дівчата, які хотіли вийти заміж, хустину.

Восьмий номер часопису вмістив короткі нотатки М.Котульської про домашні промисли, поширені перед Другою світовою війною у містечку Вишнівцях,⁴ які автор охарактеризував як живі, розвинені та різноманітні. В першу чергу тут було представлено кошикарство (у передмісті в шодругій хаті мешкали *кошельниці* – жінки чи дівчата, що плели кошики). Серед чоловіків набула поширення шевська справа, зокрема виготовлення взуття. Передмістя Мухавець було відоме своїми кожушниками, кушнірами і гарбарами. Бондарі, які мешкали у передмісті Сениця, виробляли діжки, балії, зільниці, масляниці, відра, цебри, бодні. Майстри-гончарі постачали на місцеві ярмарки домашнє глиняне начиння, дитячі іграшки. Умільці села Залісці обробляли дерево, а їх виробы – ложки, миски, хлібниці, макогонні, качалки, копистки, використовувалися всіма місцевими господарями.

Чимало матеріалів часопису стосуються звичаїв і обрядів українців Волині. Про дуже давню традицію, яка сягає своїх корінням дохристиянських вірувань слов'ян, розповіла у своїй розвідці „Намський Великдень на Волині” Леся Романенко.⁵ Намський (намський, найський, мавський, майський) Великдень на Волині святкувався у четвер після Великодня. У цей день на воду кидали *вікно* – шакаралупи з крашанок, крихти паски, щоб вони поплили з водою й дали знати праведним рахманам, що у нас Великдень. Вірування про рахманів, на думку авторки, мають глибинну індоєвропейську традицію і поширилися на українських землях від готів. Найкраще вони збереглися на Волині, у Галичині і в гуцулів Карпат.

Живі спогади, пов'язані з давніми традиціями, які шанувалися на Волині, залишилися і в пам'яті Галі Матушевської,⁶ колишньої мешканки Володимирського повіту. Авторка розповідає читачам про святкування в рідному селі Великодня. В перший день свята завжди лунали дзвони, а дітям дозволялося вилазити на дзвіниці і дзвонити досхочу. Дівчата у вишитих сорочках зі стяжками водили хоровади під церквою і копалися крашанками з ровесниками. Важливим в традиційній обрядовості було й посвячення ланів у червні, коли наливалось збіжжя. Тоді поля всіх селян обходили урядовими походами із хоругвами. Шановним було свято Спас, коли в церкві освячували овочі і різне пахуче зілля. Але найбільше дійств відбувалося під час зимових свят. На Різдво гурти колядників на зміну підходили до вікон колядувати, а потім під Водохреще – шедрувати. Аматорський театр давав *штуку* про Ірода. Авторка детально описала костюми персонажів: Ірод в короні з золотого паперу, на плечах мав ніби королівські шати, борідку з волокон льону чи коноплі, в руках знак влади – скіпетр. Крила ангелів виготовлялися з гусячого пір'я. Чорт ховав обличчя за маскою з рогами і був одягнений у кожух, вивернутий чорною вовною наверх. Досвід тривалого перебування на чужині ще раз переконав авторку, що саме свої звичаї є рідними, вони промовляють прямо до серця.

Українські традиції є особливо виразними в деталях символічного значення. Тому Пилип Шайда, автор ще одного етнографічного матеріалу „Літопису Волині” закликав читачів фіксувати їх шляхом запису задля збереження і передачі молодим поколінням. Саме опису молодіжного свята він і присвятив свою публікацію „Андрієвські звичаї на Волині”.⁷ П.Шайда характеризує одну із традиційних громадських спільностей села – дівочі об'єднання, організацію і проведення ними досвітоків. Самостійним святом дівочої громади було Андрія, яке припадало на 13 грудня. Готуючись до нього, дівчата варили вареники з капустою, картоплею і гурдою (в статті знаходимо детальне пояснення приготування гурди). Автор розповідає про обов'язкові складові свята: як собака

господаря хати їсть балабушки і тим самим визначає черговість заміжжя дівчат; ворожіння дівчат (виливання воску, паління паперу, перекидання через дах чобіт, рахування кілків в плоті, кликання долі, щоб прийшла чубатої каші їсти); вечеря; як їхали до калити.

Особливе місце в житті українців посідає весільна обрядовість, пов'язана з утворенням сім'ї. На висвітленні її регіональних особливостей зупинилися й автори „Літопису Волині”. Так Федір Онуфрійчук⁸ описав два важливі цикли довенного весілля на Волині: передвесільний (обряд сватання дівчини, випікання короваю) і власне весільний (запросини, розплітання коси). Автор наводить низку весільних пісень, які виконувалися учасниками дійства під час замішування короваю, розплітання коси молодого, після вінчання, оповідає про весільні забави і гостину. Ф.Онуфрійчук наголошує на тому, що „народні звичаї завжди були і є вірним дзеркалом народного життя і правдивим нашим літописом”.

Детальніше про весілля на Волині дізнаємося ще з однієї статті часопису. Її автор Тетяна Шалапай⁹ зауважує, що в Україні більшість молодят парувалися з чистою любов'ю, а не з причини матеріальної зацікавленості. На Волині в першій половині ХХ століття весільна обрядовість була добре збережена, звичаїв старанно дотримувалися. Так про своє бажання одружитися хлопець зізнавався батькам. Батько молодого і його сватати дівчину (молодий участі в сватанні не брав). Після успішного сватання обмінювалися хлібом, дівчина на знак згоди дарувала вишитий рушник. Відповідно до усталених звичаїв намагалися і запросити гостей на весілля. Прохання на весілля повинно було йти за чітким порядком – від найближчих до найдальших родичів і сусідів, при цьому нечувано було порушити таку послідовність. Важливим передвесільним обрядом було випікання короваю. Його складові (коли, хто і як пече коровай) також були чітко регламентовані. Наприклад, муку зносили „із сімох хат, сімох комор, із сімох піль скорше зібраного збіжжя”. Церковне вінчання відбувалося переважно надвечір'я і лише в тому сенсі звідки походила молода. Авторка матеріалу описує неодноразово бачене нею вбрання молодого – біла сукня, прикрашена розмарином, вельон. Разом з тим вона зазначає, що її мама в день власного весілля була одягнена по-українському: вишита сорочка, повно стяжок, жупан з оксамиту, на голові вінок з кольорових квітів. Завчай весілля тривало три дні. Коли гості переїздили до молодого, то друзі перекидалися в „грабіжників” (забирали і тягли до молодого все, що попало під руки – гусей, курей, корову і т.д.). В еміграції, за словами Т.Шалапай, серед інших звичаїв частково збереглася й традиційна весільна обрядовість.

Найважливішу роль у вихованні любові і пошани до власних традицій відіграє родина. „Там виробляється національний характер людини, народна й патріотична любов та вдача”.¹⁰ Говорячи про значення родини в розвитку людини, Степан Ярмусь, автор промови, виголошеної 11 листопада 1977 р. на пошанування жіноцтва – членів товариства „Волинь” і вміщеної на сторінках часопису, вказав на засадничі принципи існування української родини. У священному духовному кліматі української родини завжди панували почуття захисту й безпеки, самовартості й гідності, любові, свободи і відповідальності. Потрібно дбати про їх збереження і передачу наступним поколінням.

Неодноразово автори публікації журналу звертаються й до такого малодослідженого питання, як історія української етнографічної науки. Серед них велику цінність складають спогади безпосередніх учасників подій. Зокрема Л.Чикаленко розповів читачам часопису про подорож по Волині, яку він здійснив з професором Федором Вовком у 1909 році.¹¹ Наукове дослідження регіону було розпочате із с. Городок, біля Рівного, де дослідників (Ф.Вовка і його учня В.Сахарова, Л.Чикаленка, фотографа Машечкіна) гостинно приймала родина Штейнгелів. У населених пунктах краю, які відвідали учасники експедиції, проводилися антропометричні дослідження місцевого населення, збиралися цікаві речові матеріали, робилися замальовки. У Житомирі відбулася зустріч із активними членами „Товариства дослідників Волині” В.Кравченком і О.Фотинським. У Звягелі науковці обстежили й замальовали давню церкву. У Корці для музейного експонування ними придбані давній порцеляновий посуд. Л.Чикаленко відмічав надзвичайну зацікавленість відомого вченого традиційною культурою. „Часто над дорогою на величезних розкожених соснах, там, де дерево розходилося на декілька розгалужень, збудований був поміст, на якому стояли борті. Хведір Кіндратович зупиняв коні й у книжечку замальовував швидко й просто суть баченої споруди”. На Волинському Поліссі увагу дослідників привернули різні господарські будівлі з дерева. Як зазначив автор спогадів, у них було видно вікову культуру, віковий досвід у зібранні відповідного дерева, щоб з найменшою затратою праці та додаткового дерева зробити чи то ворота в подвір'я, чи борону, або ще щось. Об'єктом дослідження Ф.Вовка стало й дерев'яне церковне будівництво краю. У кожному населеному пункті фіксувалися цікаві етнічні риси побуту. Село Андресвичі запам'яталося оригінальними хустками, які були вишиті лише червоними нитками технікою занування. А в селі Сушки всі хати мали по два комини. Як з'ясувалося – причільний комин був горішнім закінченням „світника”, особливого пристрою для освітлення хати *лучивом* (Л.Чикаленко подає детальний опис *лучника*). Учасники експедиції побували в м.Ушомирі, Іскорості, на Овруччині, зібравши матеріали, які є цінними і для сучасної науки.

Своїми спогадами про роботу „Товариства дослідників Волині” на сторінках „Літопису Волині” поділився Никанор Абрамович.¹² За його влучним висловом, об'єднані в товариство науковці „любили Волинь і зажерливо, один перед одним громадили знання про неї”. Серед них називаються етнолог Ксенінопольський, етнографи В.Кравченко і Ю.Тиховський, фольклорист П.Абрамович, історик О.Фотинський, археолог С.Гамченко, та ін. Як член Товариства, Н.Абрамович проводив активну дослідницьку роботу. Зокрема, зібрані етнографічні матеріали були покладені ним в основу розвідки „Про культ предків на Волині”. Залишилися живими спогади про окремі звичаї і традиції сивої давнини, зафіксовані на Поліссі на початку ХХ століття (як пасічники оберегали від злодіїв лісові борті, чому так довго трималися поліщуки курних хат та ін.). Усі ті звичаї складали для молодих працівників Товариства широке й невичерпне поле діяльності. Їх детальне вивчення переконувало, що звичаї „носять ознаки своєрідної культури, яку виробив нарід протягом довгих століть” й що вони увібрали в себе раціональність тисячолітнього досвіду поліщуків.

Не менш цікавими і змістовними є спогади Андрія Терещенка¹³ про етнографічну роботу, яка активізувалась в Україні в 20-х рр. ХХ ст. Автор спогадів у 1921-1925 рр. разом із дружиною студіював на етнографічному факультеті Київського археологічного інституту при кафедрі мистецтвознавства ВУАН, співпрацював із Етнографічною Комісією Академії, очолюваною академіком А.М.Лободою. Як зазначає А.Терещенко, наступ радянської влади на українське село істотно активізував дослідницьку етнографічно-етнологічну працю інтелігенції. З'явилася ініціатива зібрання до Академії, до музеїв, книгозбірень, архівів, приватних збірок всього того, що ще не було понищено, визнання нагальна потреба наукових описів, фольклорних записів, записів спогадів. На той час при Етнографічній Комісії ВУАН вже діяла Комісія українського села, систематично виголошувалися численні доповіді членів комісії та її прихильників. Щоб познайомитися з традиційною культурою Полісся, у серпні 1930 р. А.Терещенко разом з дружиною за власні кошти здійснили експедицію в село Дітковичі на Житомирщині. Працюючи за настановами вчителів – академіків Д.М.Щербаківського і М.Т.Біляшівського, керуючись спеціально складеною програмою, дослідники докладно описали і замальовали різьблені частини сволоків у хатах, основні типи хрестів на кладовищах, місцеві назви речей побуту. У спогадах добре відтворена тогочасна атмосфера суспільного життя, увагу акцентовано на нерезалізованих можливостях подальшого наукового розвою.

Окремі сторінки становлення етнографічної науки на теренах краю висвітлені у розвідці Максима Бойка, присвяченій Товариству дослідників Волині.¹⁴ Початки етнографії Волині дослідник датує першою половиною ХІХ ст. і пов'язує із науковою роботою М.Цертельова, Зоріана-Доленги Ходаковського, М.Костомарова. Для зібрання етнографічних матеріалів на Волині велику роль відіграла етнографічно-статистична експедиція РГТ під керівництвом П.Чубинського. Робота краєзнавців на місцях по написанню окремих літописів парафій (і в першу чергу фундаментальне дослідження М.Теодоровича) також включила в себе завдання зібрання й опису звичаїв та обрядів, вірувань, звичаєвого права, матеріальної культури місцевого населення. В цей же час відбувається формування перших музеїв Волині (Житомир, Городок), обов'язковими складовими яких були етнографічні колекції. Все це, на думку М.Бойка, заклало міцні підвалини для подальшого етнографічного дослідження краю новоствореним Товариством дослідників Волині.

До короткої характеристики діяльності етнографічної секції Товариства, яку очолювали В.Кравченко та П.Абрамович, звертається у своїй статті й доктор мистецтвознавства Юрій Лашук.¹⁵ Він, зокрема, звертає увагу читачів на доповідь про писанкарське мистецтво у Волинській губернії, виголошеної на засіданні секції Шуліковим. Серед наукових інституцій міжвоєнного періоду, які проводили активну етнографічну роботу, автор називає Інститут народної освіти в Житомирі, на базі якого діяло Етнографічне

товариство. На засіданнях товариства виголошувались доповіді з різних галузей знань, в тому числі й народного мистецтва. Так в списках тогочасних досліджень зазначена доповідь О. Ненадкевича „Орнамент в українському мистецтві”. Ю. Лашук зазначає, що справжнім науковим центром по вивченню традиційної культури Східної Волині став й Житомирський музей. Тут були зібрані численні експонати (лише збірка писанок налічувала 1200 одиниць, 800 зразків народної вишивки). Працівниками здійснювалося видання рукописного журналу „Етнограф”. На базі творів народного іконопису в музеї розпочалося дослідження теми „Етнографія в іконописі Правобережної України”. З метою активізації досліджень і залучення широких кіл громадськості при відділі етнографії музею в 1923 р. створено етнографічну секцію, яка вивчала фольклор і діалектологію (П.Абрамович), фольклор і матеріальну культуру (В.Кравченко), народне мистецтво (М.Белопін), народну музику (М.Гайдай і В.Вікторівський), звичаєве право (І.Обаріус). У 1927-32 рр. під керівництвом В.Кравченка при відділі діяла аспірантура із спеціальності „Етнографія”. Юрій Лашук називає теми, над якими працювали аспіранти: Ю.Герасимчук „Народне ткацтво”, Н.Дмитрук „Гончарство”, Я.Зеленіца „Бджільництво”, М.Сивайов „Народне мистецтво”. В цей час в Коростенській окрузі працювало кілька експедицій від наукових установ ВУАН (В.Прус вивчав народну кераміку, Щепотєєва килимарство в Бєхах). Здійснений автором екскурс в минуле дозволив ще раз наголосити на невідкладності завдання порятунку та негайного поповнення етнографічними матеріалами та творами народного мистецтва музейних скарбниць краю.

У „Літописі Волині” друкувалися не лише статті, спогади етнографічного характеру, але й окремі взірці народного фольклору. Це й волинські народні приказки (із збірки І.Іванюка¹⁶, зібрані серед селян Крем'яниччини,¹⁷ приказки про пори року¹⁸), поліські веснянки,¹⁹ весільні пісні (достатки молодого, у свєкрухи,²⁰ короваїні пісні²¹) і примовки,²² шлюбні пісні,²³ колядки (сєла Бугри і Новоставці Рівненського повіту).²⁴

Таким чином, етнографічні матеріали „Літопису Волині” є цінним джерелом для вивчення традиційно-побутової культури населення краю та історії її дослідження. Слід сподіватися, що традиція членів Інституту дослідів Волині буде продовжена й вітчизняними науковцями, які перейняли естафету видань часопису.

1. Шукання шляхів належно повести працю // *Літопис Волині*. – Ч.5. – Вінніпег, 1990. – С.11.
2. Ю.П. Причілкові прикраси волинських хат, тризуб і блискавка Перуна // *Літопис Волині*. – Ч.2. – Нью-Йорк – Вінніпег – Буенос-Айрес, 1955. – С.23-33.
3. Придорожні хрести // *Там само*. – С.117-118.
4. Котульський М. Домашній прамисел містечка Вишнівця перед 2-ю світовою війною // *Літопис Волині*. – Ч.8. – Вінніпег, 1966. – С.83-85.
5. Романенко Л. Намський Великдень на Волині // *Літопис Волині*. – Ч.5. – Вінніпег, 1990. – С.120-122.
6. Матушевська Г. Спогад з Волині // *Літопис Волині*. – Ч.15. – Вінніпег, 1988. – С.50-55.
7. Шайда П. Андрієвські звичаї на Волині // *Літопис Волині*. – Ч.16. – Вінніпег, 1990. – С.90-93.
8. Онуфрійчук Ф. Весілля на Волині // *Літопис Волині*. – Ч.12. – Вінніпег, 1977-1978. – С.72-75.
9. Шалапай Т. Ще про весілля на Волині // *Літопис Волині*. – Ч.16. – Вінніпег, 1990. – С.82-86.
10. Ярмаусь С. Організм родини і його значення в розвитку людини // *Літопис Волині*. – Ч.12. – Вінніпег, 1977-1978. – С.200.
11. Чикаленко Л. Подорож з професором Хведором Вовком по Волині (Уривок спогадів з 1909 року) // *Літопис Волині*. – Ч.5. – Нью-Йорк – Вінніпег – Буенос-Айрес, 1955. – С. 34-51.
12. Абрамович Н. Лист до відповідального редактора „Літопису Волині” А.Ф.Шумовського // *Літопис Волині*. – Ч.4. – Нью-Йорк – Вінніпег – Буенос-Айрес, 1958. – С.3-6.
13. Терещенко А. З минулого. Матеріали етнографічних дослідів с. Дітковичів, на Житомирщині. Волинь, 1930 рік, серпень // *Літопис Волині*. – Ч.13-14. – Вінніпег, 1982. – С.91-95.
14. Бойко М. До пам'ятної дати основання Товариства дослідників Волині // *Літопис Волині*. – Ч.8. – Вінніпег, 1966. – С.35-43.
15. Лашук Ю. Початки музейництва на Волині // *Літопис Волині*. – Ч.19-20. – Вінніпег, 1992. – С.177-185.
16. Іванюк І. Народні приказки на Волині // *Літопис Волині*. – Ч.2. – Вінніпег, 1990. – С.123.
17. Волинські приказки // *Літопис Волині*. – Ч.5. – Вінніпег, 1990. – С.124.
18. Іванюк І. Народні приказки щодо пір року // *Літопис Волині*. – Ч.6. – Вінніпег, 1962. – С.85.
19. Поліська веснянка // *Літопис Волині*. – Ч.5. – Вінніпег, 1990. – С.124.
20. Шевчук А. Весільні пісні з Волині // *Літопис Волині*. – Ч.8. – Вінніпег, 1966. – С.85.
21. З української обрядової поезії (весільні пісні при короваю) // *Літопис Волині*. – Ч.8. – Вінніпег, 1966. – С.88.
22. З української обрядової поезії (весільні примовки) // *Літопис Волині*. – Ч.7. – Вінніпег, 1964. – С.116.
23. Шевчук А. Шлюбні пісні з Волині // *Літопис Волині*. – Ч.9. – Вінніпег, 1967. – С.65.
24. Артемик Г. Колядка з Рівненського повіту на Волині // *Літопис Волині*. – Ч.4. – Нью-Йорк – Вінніпег – Буенос-Айрес, 1958. – С.24.

Алла ДМИТРЕНКО (Луцьк)

МАТЕРІАЛИ ДО БІБЛІОГРАФІЇ ТРАДИЦІЙНО-ПОБУТОВОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ (друга половина ХХ століття)

Становлення волинського етнографічного краєзнавства відбулося в другій половині ХІХ ст. В цей час основні сили краєзнавців (в тому числі й етнографів) гуртувалися довкола періодичних видань, насамперед Волинських губернських відомостей, в яких видруковано сотні статей з етнографічного краєзнавства. Першою офіційною етнографічною установою Волині стало відділення етнографії Товариства дослідників Волині, члени якого чимало зробили для вивчення традиційно-побутової культури краю (в тому числі і сучасної Волинської області). Ряд досліджень з питань культури і побуту населення Волині було написано в 20-30-х рр. ХХ ст. В 40-60-х рр. опубліковано лише декілька статей з етнографії Волині. Пожвавлення етнографічних досліджень почалося з другої половини 70-х рр., коли з'явилися публікації А. Данилюка про традиційне житло, О. Дудар-Нестер про ткацтво та килимарство та ін. Справжній розквіт краєзнавчої роботи на Волині почався із середини 80-х рр. ХХ ст., коли було започатковане проведення ряду науково-краєзнавчих конференцій: „Минуле і сучасне Волині”, „Волинський музей. Історія і сучасність” у м. Луцьку, „Велика Волинь: Минуле і сучасне” у м. Рівному і в м. Житомирі та ін. Саме на цих конференціях знаходять постійне висвітлення різноманітні аспекти традиційно-побутової культури Волині і Полісся. Дослідження з етнографії Волині друкуються і в інших наукових збірниках та часописах, видаються окремими книгами. Пропонуємо публікації з традиційно-побутової культури Волині (переважно в межах Волинської області), згруповані за підрозділами предметної сфери етнографічної науки.

Відомо, що територія Волинської області входить до складу двох історико-етнографічних районів – Волині і Полісся, зокрема Західного (Прип'ятського) Полісся, межа між якими проходить умовною лінією Устилуг – Володимир-Волинський – Луцьк – Рівне. В ряді публікацій розглядаються особливості Волині і Полісся як історико-етнографічних районів України [1-13].

Невід'ємною складовою частиною традиційно-побутової культури є господарська діяльність народу, яка включає основні (землеробство і скотарство) і допоміжні (збиральництво, мисливство, рибальство, бджільництво), промисли і ремесла, знаряддя праці. Значна частина цих питань коротко висвітлена в дослідженні І. Веремійчика [14]. Різним аспектам землеробства, в основному знаряддям праці та, частково, хліборобській обрядовості, присвячені статті О. Ковальницького, О. Середюка, М. Стрішенця,